

Обласна секція викладачів української мови та літератури

Практична реалізація медіаграмотності на уроках літератури

Поправко Оксана Михайлівна - викладач Міжрегіонального центру професійної перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців м. Кривого Рогу

Нині освітня сфера зазнає великої кількості реформуваль: зміна підходів до навчання, зміна методів, цифровізація й удосконалення засобів навчання. Чинні програми орієнтують на стратегії формування інформаційної грамотності як одного з важливих складників інформаційно-комунікативної компетентності мовної особистості.

Сучасні підлітки є поколінням, яке зростає в епоху Інтернету та медіатехнологій. Їм недостатньо просто певного обсягу знань, набагато важливіше навчити орієнтуватись у потоці інформації, систематизувати і вибирати лише необхідні відомості. У цьому контексті важливе місце в українській освіті займає медіаграмотність.

Сьогодні медіапростір – це практично медіакосмос. Сюди відносяться і ЗМІ, і подкасти, і онлайн-видання, і соцмережі, і блоги. Більша частина контенту потрапляє до споживача в «готовому вигляді» – стаття, репортаж, відео з YouTube. Але чи завжди ми можемо відрізнити інформацію від пропаганди, правду від фейків, або віднайти достовірне джерело чи зрозуміти взаємозв'язок між подіями, явищами? Тут на «сцену» виходять медійна та інформаційна грамотність. Без цього вміння можна легко прийти до хибних висновків і на їх ґрунті прийняти помилкові рішення, стати жертвою дезінформації і пропаганди, повірити у брехню, пропустити дійсно важливі повідомлення.

Інформація зараз – це теж зброя. Нею треба вміти користуватися і їй треба вміти протидіяти. В умовах інформаційної війни та цифрової реальності

медіаграмотність – це не просто навичка, а інструмент критичного мислення, аналізу інформації та захисту від маніпуляцій. І якраз сучасний педагог може виконати роль «поводиря» в інформаційному просторі.

Чи можливо все реалізувати це на уроках, якщо, окрім цього, потрібно дати здобувачам освіти знання та навички з предмету? Звичайно, адже модель інтегрованого викладання медіаграмотності дозволяє розвивати критичне мислення без перевантаження навчальної програми.

Дистанційне навчання посприяло популяризації медіаосвіти, оскільки здобувачі освіти та викладачі активно співпрацюють в інформаційному просторі. Медіавправи легко інтегруються і в уроки української літератури, осучаснюючи їх та наближаючи до потреб часу. Прослуховування аудіоматеріалів, перегляди відео, рольові ігри, практичні вправи, екранізації програмних творів, віртуальні екскурсії – все це викликає стійкий інтерес у дітей, дає можливість самовираження, спонукає до цікавої роботи.

Тож, у роботі надаю перевагу урокам із використанням елементів медійних повідомлень як матеріалу для обговорення й аналізу, вправи на формування основ медіаграмотності здобувачів освіти.

Пропоную вашій увазі вправи і завдання, які можна використовувати на уроках української літератури.

1. «ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПАКЕТ», метою якого є зацікавити здобувачів освіти тим чи іншим твором, персонажем або письменником. Сучасні технології дають підліткам можливість не лише дізнаватися про авторів із підручників, а й фактично «оживляти» їх для знайомства. Завдяки штучному інтелекту можна створити образи письменників, які не мали змоги залишити інтерв'ю, записати історії в Instagram чи зберегти відеоролики про своє життя. Слухайте, як AI оживляє вірш В. Симоненка у сучасному аранжуванні, створивши емоційну пісню в новому вимірі класичної спадщини.

2. «АНКЕТА ЛІТЕРАТУРНОГО ПЕРСОНАЖА НА САЙТІ ЗНАЙОМСТВ»

Ще одна інтерактивна вправа, яка дозволяє нам ближче дізнатися про персонажа, виконується за допомогою мобільного додатку Tinder – платформи для знайомств. Вона полягає у створенні профілю персонажа в Tinder, щоб краще зрозуміти його характер, манеру спілкування та інтереси.

Що, якщо Лукаш шукає свою Мавку в Tinder, а Степан Радченко заповнює анкету, хизуючись життям у місті? Це дозволить максимально наблизити здобувачів до реальних життєвих ситуацій.

3. МЕМИ

На уроках також активно використовую мему в якості супроводжуючого матеріалу до інформаційної частини. Важливі відомості про автора чи його героїв підкріплюються гумористичними зображеннями, що допомагає зосереджувати увагу здобувачів освіти та руйнувати бар'єр неможливості класичних творів, наближаючи їх до сучасного сприйняття і викликаючи живий інтерес. Таким чином, процес навчання стає процесом дослідження. Наступним кроком у розвитку медіаграмотності є домашнє завдання по створенню власного мему.

Отже, здобувачі освіти освоюють новий спосіб подачі інформації, технології фотошопу, самі стають творцями, ініціаторами нових ідей, розвивають свої інтелектуальні здібності, вчаться бути послідовними у відборі найсуттєвішої інформації.

4. «ЦІКАВА ФАНТАЗІЯ»

Вправа, за допомогою якої можна розвивати фантазію і уяву кожного. Уявімо хоч на хвилинку, якби персонажі української класики жили у 2025 році, то щоб вони шукали в Google?

Іван Палійчук («Тіні забутих предків»):

- Місця для походу в Карпатах 2025
- Гуцульська музика: як грати на дриббі
- Екологічне будівництво з дерева
- Ритуали та традиції гуцулів: сучасна адаптація

Маруся Чурай:

- Де видати власний альбом українських пісень?
- Як записати кавер у домашній студії?
- Як написати глибокий текст для сучасного треку?
- Місця з атмосферою для натхнення в Україні

Така вправа сприяє формуванню у здобувачів освіти розуміння особливостей інтернет-запитів, алгоритму їх створення та аналізу отриманої інформації.

5. «НА ПРАВАХ РЕКЛАМИ»

Читаючи поетичні тексти або слухаючи біографії письменників на уроках літератури, більшість здобувачів освіти навряд чи сильно зацікавляться ними. Значно більшу увагу може привернути нестандартний підхід до розповіді про цих постатей чи певний історичний/літературний період. Музика завжди була чудовим інструментом для знайомства здобувачів освіти із поезією та літературою. Вона здатна пробуджувати емоції, відкривати нові грані творчості та робити складні теми більш доступними для молодого покоління.

Щоб художній твір «зазвучав», «заговорив», його потрібно розгадати, розшифрувати, сприйняти як поліфонічне джерело. Саме така робота над художнім твором формує та виховує компетентного читача. Під час роботи над поезією І. Франка, П. Тичини, В. Симоненка, Л. Костенко, В. Стуса уроки варто супроводжувати музичними роликами та кліпами.

29 лютого 2024, український гурт МУР випустив альбом-мюзикл про поетів Розстріляного відродження і мешканців Будинку «Слово» – «Ти (Романтика)». Альбом починається треком «Ще до того як колись». Перший трек – про зраду Павла Тичини. Весь мюзикл просякнутий думками щодо того, ким він був зрадником чи героєм? Упродовж усієї вистави шальки терезів хитаються із боку в бік:

Що одночасно можна бути генієм і зрадником

Поетом України і радянським ватником?

Такий твір є чудовим прикладом переосмислення історичних постатей, в якому відкидаються всі радянські наративи. Подібні проєкти змушують замислитися чи дійсно ми справедливо оцінюємо своїх діячів, чи ми все про них знаємо, чи їхній образ не нав'язаний нам ззовні? Адже саме автори «Ти (Романтика)» розкрили маловідомий факт, що вирішальну роль у відкритті Музею Тараса Шевченка зіграв саме Павло Григорович. Проте з іншого боку пошановувачі цього мюзиклу не враховують, що це насамперед театральна постановка виконана за всіма канонами літературних творів, де є герої, антагоністи, злодії. Саме тому в ранг головного героя 30-х років обрали Павла Тичину з метою переосмислити його роль в тих подіях, а в ролі антагоніста виступив Остап Вишня, який протягом усієї вистави мав контакти з чекістом, виконав пісню «Мільйон», яка містила явно злодійські мотиви, й наприкінці звинуватив у всьому Тичину. На основі цього глядачі можуть мати хибні уявлення про письменників Розстріляного Відродження (як от ідеалізований образ Тичини й зіпсований Вишні), тобто можемо зрозуміти, що про реальних людей не варто судити лише з вистави, натомість треба самостійно досліджувати біографії письменників, щоб запобігти надмірного впливу чужих думок на власну оцінку ситуації.

Так ще однією цікавою підтемою реп-мюзиклу є самогубство Хвильового, яке для здобувачів освіти може здатися незрозумілим. Цю прогалину якраз заповнює «Ти (Романтика)», коли через художні образи передаються нелюдські умови, в які поставив українців радянський режим. Саме та безвихідь і відчай підштовхнули Миколу Хвильового до такого рішення.

Цікаво, що за кілька місяців, у травні після виходу альбому у кінотеатрах почали показувати фільм «Будинок “Слово”», який розповідає про цих же постатей, використовуючи інструменти кіномистецтва. Фільм «Будинок «Слово». Нескінчений роман» розказує про один з найбільших злочинів радянської влади – знищення потужного мистецького руху, що виник в 20-30-х роках у Харкові.

Використовуючи різні методи подачі інформації, зокрема за допомогою візуальних та аудіальних інструментів, ми отримуємо можливість залучити здобувачів освіти, які надають перевагу музиці чи кіно, і, врешті-решт, спонукати їх самостійно дізнаватися більше про нашу історію, літературу та культуру.

6. ФАКТЧЕКІНГ: ЯК НЕ «ПОВЕСТИСЯ» НА ФЕЙК

Ворог продовжує зазіхати не лише на українські території, а й на наші проєкти. Так, у вересні 2023 року був викрадений популярний український серіал "Спіймати Кайдаша", знятий за мотивами повісті Івана Нечуй-Левицького. Крім того, знову стали об'єктом критики через грубі маніпуляції з постерами: обличчя головних героїв були незграбно вставлені на інше фото, щоб уникнути використання оригінальної афіші з українською назвою. Більше того, в коментарях на сайтах громадяни країни-агресора обурювались, що в українському серіалі так мало діалогів російською мовою.

Завдання викладача: «відфільтрувати» ті джерела, які поширюють подібні новини або створюють клікбейтні заголовки.

7. «ЗАПИТАЙ СЕБЕ»

Цю вправу можна використати на уроках літератури рідного краю. Суть вправи полягає у тому, що потрібно розглянути декілька статей і з'ясувати, яка інформація є правдивою, а яка фейкова. Сучасне покоління дуже добре орієнтується в гаджетах і соціальних мережах Facebook, Instagram, Twitter. Здобувачам освіти варто продемонструвати посилання на паблік в Фейсбуці, який опублікував вірш Володимира Сосюри про Криворіжжя. Саме на його основі штучний інтелект згенерував відео того, як він бачить наш рідний край. Знайомимося з віршем, переглядаємо відео, пригадуємо відомості з біографії поета. Робимо висновок, що Володимир Сосюра ніколи не відвідував Криворіжжя, тож достовірність вірша викликає великі сумніви.

Таким чином, ми спостерігаємо, як адміністратори подібних пабліків з одного боку маніпулюють патріотичними почуттями користувачів соцмереж і створюють відверті фейки, але з іншого боку з'являються нові літературні твори.

Працюючи над проблемою, ми переконалися, що використання медіаресурсу відзначається суттєвими перевагами щодо навчально-виховного процесу, а саме:

- зростає зацікавленість здобувачів освіти;
- краще сприймається навчальний матеріал;
- розвиваються творчі здібності (створюють власний медіапродукт);
- скорочуються види роботи, що стомлюють здобувачів освіти;
- використовуються різні аудіовізуальні засоби з метою підвищення активності;
- урізноманітнюється динамічне та мобільне подання матеріалу.

Отже, урок української літератури має потужний потенціал для впровадження медіаграмотності. Умови дистанційного навчання розширили спектр можливостей, адже здобувачі освіти та викладачі занурилися в медійний простір. Розвиткові інфомедійної грамотності сприяють різнопланові завдання, спрямовані на критичне осмислення суджень, спростування неправдивої інформації, пошук прихованих маніпуляцій, перетворення інформації з текстової на графічну та звукову, подолання стереотипів. Сучасний освітній процес потребує медіаграмотного викладача, тому педагоги мають стежити за тенденціями в медіаосвіті та доцільно впроваджувати їх в освітній процес.